

УДК 316.09

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i31.1002>

Т. В. Кушерець

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5010-5482>

кандидат філософських наук,

доцент кафедри політології, права та філософії

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ПЛЮРАЛІЗМ УЯВЛЕНЬ ПРО СОЦІАЛЬНУ РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Постановка проблеми. Із системним аналізом критеріїв, норм і стандартів наукового знання про людину та її соціальний світ пов'язані надії на розв'язання низки важливих проблем. Це стосується питань специфіки і статусу соціально-гуманітарного знання та його методології, їх значення у процесах перебудови самосвідомості сучасної науки, формування постнекласичної раціональності та картини світу. Окрім цього, не викликає жодних сумнівів необхідність залучення фахівців із гуманітарних наук до сценаріїв можливого розвитку майбутнього техногенної цивілізації, здійснення соціальних експертиз важливих проєктів і програм, поглиблення діалогу культур, обґрунтування нових ціннісних орієнтацій тощо. Готовність гуманітаріїв та суспільствознавців дати гідну відповідь на ці виклики і сподівання пов'язана з їх здатністю правильно визначити специфіку сучасного суспільства, своєчасно змінити і вдосконалити методологію його дослідження. Велика відповідальність при цьому покладається на соціологів, бо саме в межах цієї науки сформувалися різні практики системного аналізу суспільного життя та вивчення механізмів соціальних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із теми. Зростання інтересу до створення нового образу соціальної реальності зумовлене швидкими темпами соціально-культурних трансформацій у всіх сферах життя суспільства. Філософи і науковці все частіше вдаються до заміщення терміна «суспільство» терміном «соціальна реальність», намагаючись на категоріальному рівні відмежуватися від застарілих підходів до аналізу радикальних соціальних змін та процесів, що їх зумовлюють. Як зазначає З. Комарова, завдяки поняттю «соціальна реальність» робиться акцент на переході від розгляду суспільного цілого як сукупності різних сфер життєдіяльності до представлення його у вигляді системи зв'язків і взаємодій індивідів у соціумі. Тим самим підкреслюється та обставина, що окрема особистість стає більш значущою в соціальному житті. Зміни у відносинах «індивід – суспільство» особливо чітко виявляються під час застосування синергетичного підходу, що має місце в наукових роботах таких

авторів, як Л. Бевзенко, А. Халасис, М. Цибра та ін. Намагаючись окреслити контури радикальних змін в організації суспільного життя, вітчизняні дослідники, як-от Є. Уханов, В. Щербина, активно використовують уведені західними соціальними теоретиками поняття мережевого суспільства та мережеских спільнот, що сприяє усвідомленню множинності уявлень про соціальну реальність як таку. Формування останніх здійснюється нині на основі різних теоретико-методологічних підходів, що відкриває нову дослідницьку перспективу розгляду специфіки кожної побудованої на їх основі картини соціального життя, врахування переваг та недоліків кожної з них. Так, В. Окорокова здійснила ґрунтовне дослідження можливості створення нового образу соціальної реальності в межах постмодерністської парадигми, виявивши феномен домінування віртуального моделювання в процесі його конструювання. На наш погляд, евристичний потенціал інших теоретико-методологічних підходів у цьому плані досліджено не в повній мірі. Це стосується неомарксизму з його прагненням до створення багаторівневої соціальної теорії, в якій однаково представлені як реальність суспільного життя, так і механізми суспільних трансформацій, що неодмінно передбачає визначення активного суб'єкта соціальних змін. **Метою** статті є окреслення основних теоретико-методологічних напрямів, на підставі яких здійснюється інтерпретація особливостей природи соціальної реальності в кінці ХХ – на поч. ХХІ ст., аналіз можливості синтезу плідних надбань кожного з них із метою забезпечення поступу соціального пізнання.

Виклад основного матеріалу. Соціальне пізнання перебуває на межі методологічної революції, кардинального перегляду наявного категоріального апарату та арсеналу наукових методів. Стало очевидним, що останні все більше є непридатними для вивчення нових явищ у суспільстві та в окремих його сферах. Однак пошук нового методичного оснащення повинен здійснюватися на основі вагомих методологічних здобутків, напрацьованих не одним поколінням соціальних теоретиків. Так, слід урахувати важливу, на наш погляд, настанову Т. Адорно про адекватність

наукових методів об'єкта, що забезпечує їх продуктивність. Німецький філософ критикував прихильників «примата-методу, а не предмета», бо вони прагнуть розвивати методи із самих себе та відбирають предмети для дослідження так, щоб вони відповідали вже наявним у розпорядженні методам [1, с. 76]. Те ж стосується й усталеного категоріального апарату, який був напрацьований у попередніх соціальних ситуаціях, став невід'ємною частиною їх визначень, але нині потребує оновлення. Адорно наголошував на специфіці суспільства як об'єкта дослідження, яке «не одностаїне, не просте, а також не нейтральне до будь-яких накладених на нього категоріальних форм». Окрім цього, аналізуючи суспільні явища та процеси, слід мати на увазі, що саме суспільство слід розглядати і як об'єкт, і як суб'єкт пізнання з реальною суперечністю між ними. Ця суперечність «має місце в самому предметі, тому його не усунути з реального світу примноженим пізнанням або більш чіткими формулюваннями» [1, с. 78–79].

Лише на ранніх етапах розвитку соціального пізнання спостерігалася його орієнтація на критерії науковості природознавства з його вимогами до елімінації суб'єкта. Однак це погано узгоджувалося із самим його уявленням у суспільстві як важливим складником об'єкта пізнання. Посилення інтересу до соціогуманітарних наук пов'язується з посиленням уваги до постнекласичної науки, парадигмальні риси якої найбільше відповідають особливостям соціально-гуманітарного пізнання. Нагадаємо, що суттєвою ознакою постнекласичної науки (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) є постійна включеність суб'єктивної діяльності в «тіло знання». Вона враховує співвіднесення характеру отриманих знань про об'єкт не тільки з особливостями засобів і операцій діяльності суб'єкта, а й із її ціннісно-мотиваційними структурами. Сьогодні перед усіма науковцями «стоїть проблема комплексної реальності, що виявляється у множині форм, невизначеності, що перебуває в процесі становлення» [8, с. 91]. Суспільне життя розглядається як надскладна відкрита саморегульована система, а предметом соціального пізнання є процеси її розвитку, процеси, що відбуваються в результаті тісного зближення пізнаваного й ускладненого суб'єкта пізнання. Розуміння останнього пов'язане з відмовою від традиційного метафізичного уявлення про людину, що має стабільний внутрішній стрижень, визначений як її незмінна сутність. У сучасній філософській антропології людина все більше уявляється залежною від свого соціокультурного середовища, а у глибині власної розумової активності вона все більше виявляє довільну спонтанність, стихійність, невмотивований вибір, мінливість.

Досить переконливо охарактеризував стан сучасного суспільствознавства американський соціолог І. Валерстайн у роботі «Кінець знайомого світу: соціологія ХХІ століття». Основна ідея цього твору полягає в тому, що розрізнення таких двох об'єктів, як світ, у якому ми живемо («світ капіталізму»), і «світ знань» є «повністю штучними і, що ще гірше, дуже шкідливими». Насправді ці два світи становлять нерозривну цілісність, а ми маємо справу з «постійною взаємною каузальністю» [4, с. 7–8]. Усвідомлюючи всю відповідальність дослідника під час конструювання моделі соціуму першої половини ХХІ століття, вчений формулює три основні методологічні постулати: 1) соціально-історичні системи, як і будь-які інші, мають обмежений термін дії; 2) у точках біфуркації (розгалуження) соціальних систем незначні впливи призводять до масштабних змін, а наслідки самих біфуркацій за своєю природою є непередбачуваними; 3) сучасна макросистема (як історична система) вступила у стадію завершення кризи. Однак ми не знаємо, чи буде нова система (чи системи) краща за стару, але знаємо, що перехідний період буде часом серйозних потрясінь» [4, с. 5].

Валерстайна не лякає невизначеність майбутнього, бо з нею пов'язана як моральна відповідальність людей, так і можливість соціально-політичної творчості, уяви, пошуку. Адекватну відповідь на виклики ХХІ століття має дати як суспільствознавство загалом, так і соціологія зокрема, спираючись на висновки, зроблені на основі аналізу реальної ситуації в соціально-гуманітарних науках і тих труднощів, із якими вони зіштовхнулися сьогодні. До цих висновків американський соціолог зараховує такі:

1. Потрібно продовжувати боротьбу з «ультраспеціалізацією», знайти розумний баланс між глибиною і широтою охоплення знань, між фрагментарним (аналітичним) і цілісним (синтетичним) знанням світу.

2. Необхідна така конструкція соціальної реальності, яка колективно створюється в результаті сумісної діяльності людей.

3. Під час створення цієї конструкції потрібно мати на увазі те, що «самі часи множинні», хоча «стріла часу не відворотна».

4. Хоча «реальний світ», безсумнівно, існує, але «також справедливо, що ми можемо пізнати світ лише через наше (соціальне, людське) його бачення. Це твердження однаково стосується як фізичного, так і соціального світу. Усе залежить «від вибору окулярів», тобто від системи концептуально-методологічних положень, не впадаючи ні в «ідеографічну, ні в номотетичну звабу» (і та, й інша є дуже небезпечними та безперспективними) [4, с. 330].

Про існування кількох типів соціології вперше голосно заявив видатний логік і філософ сучас-

ності Г.Х. фон Врігт. На його думку, в цій науці не існує загальноприйнятої парадигми, що відрізняє її від природознавства. «Паралельні» соціології відрізняються не стільки тим, що дотримуються суперечливого одне щодо одного розуміння фактів, скільки тими парадигмами, в межах яких дається опис та пояснення фактів [5, с. 238–239]. Відсутність загальновизнаних парадигм означає невідворотність «теоретичного анархізму» в гуманітарних науках, бо тут відсутня «єдина правильна теорія». Г.Х. фон Врігт вважає, що множинність концептуально-теоретичних схем соціальної реальності, що конкурують між собою, і можливість вільного вибору будь-якої з них – це норма, а не аномалія. Схожу думку висловив й І. Валерстайн, коли заявив, що результатом уяви, творчості і пошуку буде не єдина парадигма (і тим більше загальновизнана або найзручніша), а їх множинність. І ця множинність стане «не поблажкою для слабкого або недолугого, а джерелом можливостей зробити світ кращим» [4, с. 326]. Це і є та ситуація, яку називають «концептуально-методологічним анархізмом і яка породжує доволі природне запитання про можливість досягнення об'єктивної істини за цих умов. Відповідь на це запитання американський учений радить шукати в історії різних форм пізнання, де у різні часи і різноманітними пізнавальними засобами було досягнуто немало істин, з очевидністю і ясністю підтверджених у реальному світі. Кожна з них могла бути провідною в тому чи іншому місці в певний проміжок часу, але жодна – повсюди і завжди. Це не означає, що потрібно взагалі відмовитися від пошуку істини, а лише підтверджує те, що в тому «стані невизначеності», в якому перебуває сьогодні соціальне пізнання, цей пошук значно ускладнюється.

На початку ХХІ ст. перегляд основних соціологічних понять здійснюється через діалог із попередніми соціологічними теоріями і через підключення основних теоретичних надбань дискурсів «культури ендизму» (тобто тих, що використовували метафори «кінця», «зникнення», «смерті» тощо), постіндустріального/інформаційного суспільства і теорії постмодернізму. Соціальні теоретики лівого спрямування наполегливо переконують, що теорії постіндустріального суспільства підтримували неолібералізм, який прагнув розширити свою соціальну базу, використовуючи риторику забезпечення інтересів середнього класу. Ідеалізовані очікування від вільної творчої самореалізації потерпіли крах під час реального зіткнення з інтересами олігополій. Подальше структурування економіки інформаційного суспільства показало, що ця «економіка знань» підпорядковується тим самим закономірностям, що і традиційна індустріальна економіка. Діапазон реальної свободи і можливостей біль-

шості представників середнього класу виявився залежним і, відповідно, лояльним до того національного політичного порядку, всередині якого він перебуває.

М. Кастельс, зокрема, наголошує на тому, що саме поняття інформаційного суспільства слід відкинути, бо воно призводить до плутанини у визначенні специфіки сучасного суспільства. Наукові знання та інформація стали провідними чинниками соціальних змін із часів формування техногенної цивілізації. Що дійсно стало новим, то це виникнення в останні два десятиліття ХХ ст. мереж інформаційних технологій. Із поширенням Інтернету відбувся перехід від комп'ютерно орієнтованої технології до дифузних мережевих технологій. Ще більшої уваги заслуговує такий факт: «даючи волю біологічній революції, створюється можливість маніпулювання живими організмами і навіть їх відтворення» [9, р. 10]. У соціальних змін у межах мережевого суспільства є небагато шансів. Соціальні трансформації можуть бути реалізовані лише через два механізми, які є однаково зовнішніми стосовно домінуючих мереж. Перший пов'язаний із запереченням мережевої логіки через утвердження цінностей, які не можуть бути адаптованими до жодної з мереж, як-от релігійні, національні, територіальні та етнічні співтовариства. Другий – це альтернативні мережі, вибудовані навколо альтернативних проєктів, як-от екологізм, фемінізм, рух за права людини тощо. Соціальна зміна, що створюється тим чи іншим шляхом, дає можливість вибору між фрагментизованим комуналізмом та створенням «нової історії».

Ця «нова історія», на думку Е. Гіденса, має зовсім інше обличчя порівняно із суспільством класичного модерну. «Творення історії» стає сумнівною справою в епоху глобалізації, бо світ перестав бути керованим, він «вислизає з рук». У всіх сферах життя виникають фактори ризику: зникає сім'я з її фундаментальною основою – відносинами емоційної близькості, зникає і вмирає традиція, корупція і ЗМІ руйнують демократію як основу сучасного громадянського суспільства. Від більшості соціальних інститутів залишилася тільки вивіска, вони стали фіктивними, бо не виконують покладених на них функцій. Створюється щось безпрецедентне – глобальне космополітичне суспільство, становлення якого носить непередбачуваний характер, на нього впливає множина різноманітних неузгоджених між собою чинників. З огляду на це, все гучніше лунають заклики створити принципово нову соціологію та радикально оновити її категоріальний апарат. Так, Дж. Уррі пропонує утвердити категорію «мобільність» як центральну в соціологічному пізнанні. На основі цього він прагне проголосити «новий маніфест соціології, яка вивчає різні типи мобільності (народів, предметів, образів,

інформації та відходів), а також вивчає складні взаємодії між цими мобільностями та їх соціальні наслідки» [11, р. 1]. Серед інших понять учений називає «мережу», «потік», «подорож» та пропонує ставитися до них радше як до метафор, ніж до наукових категорій у класичному розумінні. На його думку, соціологічне мислення має бути спрямоване на пошук продуктивних метафор «глобалізації» та «глобального», оскільки наразі сучасні західні суспільства здійснюють перехід від соціальних відносин, що базуються на території та державі, до відносин, що базуються на інформаційних даних і на детериторизації. Соціальною базою створення «соціології мобільності» може стати зростання кількості транснаціональних громадських асоціацій, повсюдне прагнення до демократизації і боротьба з насиллям, значні зусилля, які відчувають на собі національні держави щодо збереження своєї легітимності.

Автори теорій глобалізації все більше схиляються до думки про те, що соціологічна думка, як і будь-яка інша форма мислення, має реалізовуватися метафорично. Досить влучну метафору «контейнера» ввів У. Бек із метою демонстрації зміни уявлень про суспільство як центральну категорію соціології, що стала відображенням буття «держави-нації». Класична соціологія виходила з припущення, що держава формує національне суспільство шляхом установаження й охорони державних кордонів. «Ця «модель контейнера», яка передбачає національні суспільства, що обмежують одне одного, підкріплювалося принципом взаємної детермінації держави і суспільства» [3, с. 39]. Як наслідок, у класичній соціології утвердився принцип «методологічного націоналізму», який втрачає свою актуальність у часи, коли «нація полишає свій контейнер», а розповсюдження космополітизму означає різке посилення відкритості суспільства перед зовнішнім світом.

Глобалізація стає центральним поняттям у площині розгляду соціальних змін, які спостерігаються як в економічній, так і в політичній системі, а також у культурі. Саме вона стимулює та формує соціальну і культурну рефлексію, відроджуючи й оновлюючи ідею єдності та взаємозалежності людства. Думка про активізацію соціальних змін унаслідок глобалізації й спонукає до пошуку певних засад цього процесу, до подолання як «методологічного націоналізму», так і властивого західній соціології прагнення до гомогенізації. Викликом для сучасної соціології М. Фезерстоун уважає те, що «ми виходимо за межі логіки процесу раціоналізації, спостерігаємо «виснаження» західного модерну в глобальному масштабі, коли стає неможливим ігнорування інших культурних і цивілізаційних традицій. Соціологія повинна припинити обертатися навколо локальних спільнот і має

звертатися до інтернаціоналізації та глобальних питань» [10, р. 4].

Настанови до вивчення культурного виміру процесів глобалізації спричинили виникнення нового і досить оригінального напрямку соціологічних досліджень – культурсоціології. Основним її завданням, на думку Дж. Александера, є рефлексія безсвідомих культурних структур, як-от риторика і наративи. Природа останніх, на відміну від примусової сили соціальних структур стосовно індивідів, носить добровільний характер, залишаючись колективною за своєю суттю. Люди з власної волі поступаються цим надіндивідуальним силам, зважаючи на властивий їм зміст. Ці безсвідомі культурні структури є «внутрішньою стороною» тих самих соціальних структур, без яких суспільство взагалі не може існувати. Роль цих колективних почуттів та ідей важко переоцінити, оскільки саме ці глибоко приховані соціальні почуття є, на думку автора культурсоціології, дійсними представниками світу. «Соціально сконструйована суб'єктивність формує волю колективів, створює правила в організаціях, визначає етичну сутність закону і забезпечує смисл і мотивацію для технологій, економік і воєнних машин» [2, с. 47].

Інтерес до вивчення культурних аспектів глобалізованих суспільств виявляють соціальні теоретики, що перебувають на різних методологічних позиціях. Ф. Джеймисон, який запропонував неомарксистську концепцію постмодерністської культури, розширив аналітичну спроможність як марксизму, так і постмодернізму та показав релевантність їх застосування в сучасних умовах. Новаторство Джеймисона полягало в утвердженні необхідності врахування історичної перспективи для адекватного розуміння творів мистецтва і текстів. Історична перспектива, в якій Джеймисон розміщує інтерпретовані ним тексти, є перспективою розвитку капіталістичного суспільства, що проходить у своєму розвитку три основні етапи: національний (XVII – середина XIX ст.), монополістичний (середина XIX ст. – 1960-ті р.) та мультинаціональний (з 1960 р.) капіталізм. Відповідно до цих етапів у естетичному аспекті виокремлюють такі три великі стилі, як реалізм, модернізм та постмодернізм. Реалізм – це час цілісної єдиної можливої картини світу. Загальним принципом модернізму стала вимога «виразності», вираження в мистецтві авторського бачення світу. Постмодернізм характеризується неможливістю представити картину світу як таку, неможливістю цілісного бачення світу й авторського стилю. Якщо на першій (класичній) стадії капіталізму, як і в докапіталістичних формаціях, «безпосередній і обмежений досвід індивідів усе ще міг накладатися з тією реальною економічною та соціальною формою, яка цей досвід визначала», то капіталізм у своїй пізній стадії все частіше

позбавляє індивідуальний досвід суб'єкта точок дотику із соціальною реальністю [6, с. 349].

Постмодерністський гіперпростір є останньою трансформацією простору, внаслідок якої індивідуальне людське тіло втрачає здатність локалізувати себе, перцептивно організувати своє навколишнє оточення і дати раціональне пояснення щодо свого становища в навколишньому світі. Індивідуальні суб'єкти відчувають себе пійманими в тенета величезної багатонаціональної децентрованої мережі, скласти карту якої їхня свідомість є нездатною. Колосальне переростання соціальних кодів у професійні та дисциплінарні жаргони (але також у вигляді символів, що засвідчують етичну, статеву, расову, релігійну та класову належність) є також політичним феноменом, який демонструє проблеми мікрополітики. Знеособлені правителі продовжують модифікувати економічні стратегії, які приписують межі нашому існуванню, але вони більше не потребують того, щоб нав'язувати свою мову (або віднині не зовсім здатні робити це). «Постграмотність» світу пізнього капіталізму відображає не тільки відсутність якого-небудь колективного проєкту, а й непридатність попередньої національної мови.

Бачення сучасної культури в концепції Джеймсона не є суто песимістичним. Здобуття «органічних форм комунальності» як нових форм групової єдності, попри всі форми відчуження і витіснення, залишаються горизонтом історії, її нереалізованим смислом. Постмодернізм, здійснюючи децентрацію класичного буржуазного суб'єкта, звільняє шлях для «нової логіки колективності», нової або неоархаїчної суб'єктності. Типологічна схема Джеймсона здобуває завершеність через включення в неї «четвертої можливості» (поряд із трьома згаданими історичними етапами). Це можливість постпостмодернізму, де соціальне ціле буде переживатися індивідом не в опосередкованій естетичній формі, а безпосередньо, бо культурною домінантою стане «комунальна асоціація». Для того, щоб «четверта можливість» стала дійсною, щоб повернути соціальним відносинам їх комунальну нереіфіковану природу, соціальний філософ спочатку закликає до соціальної дії з метою зміни ситуації, а потім висуває менш практичну ідею культурного «картографування» світу пізнього капіталізму. Джеймсон зазначає, що «когнітивна картографія» має на меті чітке вираження структури уявленого у нашому ставленні до соціальних структур, які ми можемо досягнути тільки за допомогою уявленого у фантазії або в наративі» [7, с. 16]. Кожен інтелектуал має усвідомлювати свою історичну позицію та бути критичним під час визначення історичного виміру тексту.

Висновки. Аналіз основних напрямів розвитку соціологічного пізнання останніх трьох

десятиліть засвідчує той факт, що вони сформувалися на основі фундаментальної критики класичної соціологічної теорії, зокрема її базових уявлень про природу соціальної реальності. Ревізія класичної соціології, що розпочалася в останні десятиліття XX століття в межах дискурсу про єдність соціологічного знання і методології побудови соціологічних теорій, мала своїм наслідком створення низки фундаментальних теоретико-методологічних утворень сучасної соціології. Останні характеризуються своїм комплексним підходом до інтерпретації природи соціального та плідними ідеями стосовно нових уявлень про соціологію як науку, систему її основних категорій та методів. Головною проблемою в побудові соціологічної теорії стала проблема співвідношення агентності і структури, теорії соціальної дії і функціонального аналізу, до вирішення якої соціальні теоретики залучали поєднання різноманітних методологічних підходів, що забезпечило появу оригінальних авторських концепцій природи сучасних глобалізованих суспільств. Своєю життєздатністю як основи для соціального теоретизування підтвердили як конструктивізм із культуралізмом, так і неомарксизм із постмодернізмом. Не зберіг своїх позицій лише есенціалізм із його представленням соціальної реальності як вияву незмінної людської природи, смислу історії або базової діалектичної суперечності.

Попри все розмаїття методологічних підходів до аналізу сучасних суспільств у соціологічних теоріях кінця XX – початку XXI ст., спостерігається спільне прагнення авторів представити ці суспільства як результат власної активності та пов'язаної з нею відповідальності за наявність комплексу проблем і перспективи подальшого розвитку. Загалом, соціологічна наука демонструє свої постійні зусилля відповідати реальним соціально-історичним змінам на основі ревізії і коригування теорії, розробки нової системи понять і нового бачення свого дослідницького поля, орієнтуючись на вивчення процесів глобалізації та її соціальних наслідків. Плюралізм уявлень про соціальну реальність є запорукою її успіхів на цьому шляху. По той бік конкуренції та обмежень спеціалізації відбувається приріст поліпарадигмального у своїй основі соціологічного знання, що виникає на основі розмаїття соціального досвіду людських співтовариств.

Література

1. Адорно Т.В. К логике социальных наук. *Вопросы философии*. 1992. №10. С. 76–86.
2. Александер Дж. Смыслы социальной жизни: культуросоциология. Москва, 2013.
3. Бек У. Космополитическое мировоззрение. Москва, 2008.

4. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XX века / И. Валлерстайн; [пер. с англ. под ред. В.И. Иноземцева]. Москва : Логос, 2004. 368 с.

5. Фригт Г.Х. фон. Логико-философские исследования. Избр. труды / Г.Х. фон Фригт; [пер. с англ. Общ. ред. Г.И. Рузавина и В.А. Смирнова]. Москва : Изд-во «Прогресс», 1986. 600 с.

4. Джеймисон Ф. Марксизм и интерпретация культуры / Пер. с англ. Москва, Екатеринбург : Кабинетный ученый, 2014. 414 с.

5. Джеймисон Ф. Репрезентация глобализации / пер. с англ. А.А. Парамонова. *Синий диван*. 2010. № 14. С. 15–27.

8. Морен Э. К пропасти? / [пер. с фр. Г. Наумовой]. Санкт-Петербург : Алетей, 2011. 136 с.

9. Castells M. Materials for an Exploratory Theory of Network Society // *Brit. Journal of Sociology*. 2000, № 51. P. 3–35.

10. Featherstone M. Global culture: An introduction. *Theore, Culture & Society*, 1990. Vol. 7, issue 2/3. P. 3.

11. Urry J. *Sociology Beyond Societies. Mobilities for the Twenty-First Century*. L.; NU. 2000.

Анотація

Кушерець Т. В. Плуралізм уявлень про соціальну реальність як передумова розвитку соціологічної теорії. – Стаття.

У статті розглядається дискусійний і суперечливий характер зростання соціологічного знання. Головним рушієм соціологічної думки на перших етапах її розвитку були суперечки і суперництво в дисципліні між послідовниками різних традицій і шкіл щодо визнання їх лідерства у намаганні представити соціальну реальність у всій її багатогранності і повноті, посиляючись при цьому на цілий арсенал різноманітних наукових методів, здатних забезпечувати об'єктивність і достовірність отриманих знань. Із появою постнекласичної раціональності поліпарадигмальність соціологічної науки пояснюється з точки зору врахування співвіднесення характеру отриманих знань про суспільне буття не тільки з особливостями засобів і операцій діяльності науковців, а й із ціннісно-мотиваційними структурами особистості дослідника. До того ж усвідомлення ідеологічної прихильності соціолога стає необхідною умовою зростання соціологічного знання, бо творчість є результатом «зіткнення ідеологій». Головною проблемою, що постала перед представниками різних теоретико-методологічних підходів, є проблема соціальної реальності, що виявляє свою цілісність у множині форм та перебуває у процесі становлення. Вибір відправної точки побудови соціологічної теорії здійснюється як залежно від належності їх авторів до певної соціологічної традиції або школи, так і від їх морального та політичного самовизначення. У статті розглядаються такі теоретико-методологічні напрями інтерпретації природи соціальної реальності кінця ХХ – поч. ХХІ ст., як конструктивізм, культурологізм, неомарксизм, аналізується евристичний потенціал категорій та метафор, уведених Дж. Александером, У. Беком, М. Кастельсом, Дж. Уррі. На прикладі творчості Ф. Джеймисона демонструється можливість синтезу принципово відмінних методологічних підходів – постмодернізму

і марксизму – для виявлення характерних рис соціальної реальності епохи глобалізації. Загалом, сучасна теоретична соціологія представлена такою, що демонструє постійні зусилля відповідати реальним соціально-історичним змінам на основі перегляду і коригування своїх теорій, а також удосконалення нового категоріального апарату, методології і нового бачення дослідницького поля соціологічної науки.

Ключові слова: соціологія, соціальна реальність, соціологічна теорія, постнекласична наука, глобалізація, конструктивізм, культуралізм, постмодернізм, неомарксизм.

Summary

Kusherets T. V. The Pluralism of Social Reality Conceptions as a Prerequisite for Sociological Theory Development. – Article.

The debatable and contradictory nature of sociological knowledge growth is considered in the paper. The main driving force of sociological thought at an early stage of its development were disputes between followers of different traditions and schools where an enormous variety of scientific methods were used, contributing to the objectivity and reliability of the acquired knowledge and to the presentation of social reality in all its diversity and completeness. After the appearance of post-nonclassical rationality, the polyparadigmatic nature of sociological science is explained not only by correlating the acquired knowledge about social life with the peculiarities of scientists' methods but also with the value-motivational structures of researcher's personality. Moreover, the awareness of sociologist's ideological commitment becomes a necessary condition for the growth of sociological knowledge, because creativity is to some extent the result of a "clash of ideologies". The main problem facing the representatives of different theoretical and methodological approaches is the problem of social reality, which manifests its integrity in the plurality of forms being at the same time in the process of formation. The choice of a starting point for the construction of sociological theory depends not only on the commitment of their authors to a particular sociological tradition or school, but also on their moral and political self-determination. Such theoretical and methodological social reality interpretations of the late 20th – early 21st centuries as constructivism, culturologism, neo-Marxism are studied, the heuristic potential of categories and metaphors introduced by J. Alexander, U. Beck, M. Castells, J. Urry is analyzed in the paper. The author demonstrates the possibility of synthesizing such fundamentally different methodological approaches as postmodernism and Marxism in order to identify the characteristics of social reality in the globalization era on the example of F. Jameson's works. In general, modern theoretical sociology demonstrates continuing effort to respond to real socio-historical changes by constant revision and adjustment of its theories, as well as by elaborating new categorical apparatus, methodology and a new vision of the research field of sociological science.

Keywords: sociology, social reality, sociological theory, post-classical science, globalization, constructivism, culturalism, postmodernism, neomarxism.